

האידינא אליבא דשמעתא

קבורת אנשים בדרגות שונות

צדיק עם רשע: אמרו ז"ל בסוגין דאין קוברין צדיק עם רשע, ובשו"ע ז"ל סימן שס"ג ס"ה הכריע להלכה דאסור לקבור צדיק עם רשע, ובמסגרת השולחן ז"י קע"ט כתב דאין מקפידין, וז"ל: 'הן אמת לא ראיתי מקפידין בזה דה' בוחן ליבות בני אדם'. ע"כ. ובשדי חמד זכור ו' סימן קס"ו כתב על דבריו דצריך לדקדק בזה, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת. **בינוני אצל חסיד מופלג:** כתב בשו"ת מהר"ם שיק ז"ל סימן שר"ג דמדברי הגמרא במעשה דאלישע משמע דקפידין, וז"ל: 'דלא ניחא ליה לאלישע להיות בשכונתו אפילו בהרחקה דאוייה, לזה נעשה נס שנתגלגל אליו, ועל ידי זה חי אותו אדם וקם על רגליו והלך'. ע"כ. אמנם במנחת אלעזר (ה"ב סימן מ"א) כתב דאינו מעיקר הדין אלא מנהג טוב, וז"ל: 'לכולי עלמא זה אינו דאורייתא מה דלא יקברו תלמיד חכם בינוני אצל חסיד גדול כמו שביארנו, ואך ממנהג חכ"ל כמה שעשו מעשה חכמי הש"ס אנו למדין דרכם לטוב'. ע"כ. ובכ"ח ז"ל סימן שס"ב) כתב מהאור זרוע להבחין בין צדיק לחסיד מופלג, וז"ל: 'צדיק היינו שמקיים את התורה כרינה אצל חסיד דהיינו שמקדש עצמו במותר לו'. **בעל תשובה עם צדיק:** אף שכתב בשו"ע ז"ל סימן שס"ג ס"ה דאין קוברים בינוני עם צדיק גמור, מכל מקום כתב ברמ"א דקוברים בעל תשובה עם צדיק גמור. ובש"ך (שם סק"ו) חלק על דבריו. **רשע קל עם רשע חמור:** כתב בשו"ע ז"ל סימן שס"ג ס"ה דאין קוברין רשע קל עם רשע חמור, ובשו"ת שרידי אש זח"ב סימן צ"ח) דן בהלכה זו באריכות, וכתב לחלק בין מומרים להבעיס או אפיקורסים, לבין מומרים לתיאבון, ושאיין לקבור זה אצל זה. ובעטרת פו ז"ל סימן י"ח) כתב דביש לנו ספק במעשיו, וידוע לנו שהיה חולה ורתוק למיטתו, יש לדון לקולא שמא עשה תשובה, ובוודאי אם אמר וידוי על מיטתו טרם מיתתו דאוליין לקולא.

קבורת רשע אצל צדיק מפני דרכי שלום

גבי הא דאמרינן שקוברים נכרים עם ישראל מפני דרכי שלום,

עומקא דסוגיא

א. עיין בשו"ת יביע אומר ז"ל סימן ל"ח שכתב דאם קברו בטעות נכרי אצל ישראל, יש לישראלים לפנות קברי קובייהם משם, משום כבודם. כדי שלא ישבנו אצל טומאת רצוצה זו. ובטעם הדבר דאסור לקבור רשע אצל צדיק, עיין מה שכתב בזה המחזיר"ל (משנת שנת את ה' דלצדיק מגלין מה שגזרו מאחורי הפרגו, כראיאת בברכות, וכשהרשע סמוך לו מונעין מלגלות לו כדי שלא ישמע גם הרשע.

כתב רש"י דהכוונה היא על כך שמתעסקים גם בקבורתם, אך לא בקברי ישראל ממש. ובר"ן על הרי"ף שם הוסיף דמהאי טעמא מתעסקים איתם אף אם נמצאו מתי נכרים לבד. אמנם הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ו הי"ג) כתב כפשטות לשון הגמרא, וז"ל: 'אפילו העכו"ם צוו חכמים לבקר חוליהם, ולקבור מתייהם עם מתי ישראל, ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, מפני דרכי שלום, הרי נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, ונאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום'.

וכן הבין בדבריו הב"ח (ז"ל סימן קנ"א) וז"ל הנצרך לענייננו: 'יש לומר דמה שכתב עם מתי ישראל לאו לדיוקא קאמו, דבלא מתי ישראל לא יקבור, דודאי אפילו בלא מתי ישראל נמי קוברים, אלא ודאי בעל כרחך דהיתרא אתי לאשמעינן דאם מצאם הרגוים עם ישראל יכול לקבור מתייהם בקבר ישראל, בחצר אחד מפני דרכי שלום, כיון שמצאם הרגוים יחד'. ע"כ. ולהלכה כתב בשו"ע ז"ל סימן שס"ג ס"ה דאין קוברין רשע אצל צדיק, ולא רשע קל אצל רשע חמור, ולא הוכיר דין זה דמפני דרכי שלום.

כיצד מפרידין בין קברי רשעים לצדיקים

כתב בספר חסידים (סימן תש"ח) דדי במחיצת אבנים המפרידה בין ב' הקברים. ובהנחות מקור חסד שם כתב דכל זה הוא רק אם כבר קברוהו, ומלכתחילה אין לקבור כלל באותם ד' אמות. ובשו"ת אפרקסתא דעניא זח"ב סימן קע"א) כתב דאם הצדיק נקבר קודם אסור לקבור רשע באותם ד' אמות וללא מחיצה. אך אם הרשע קנה מקומו קודם, די במחיצת אבנים. ובשו"ת שבט הלוי זח"ב סימן קצ"ג) לאחר שהארזין בביאור הסבל שנגרם לצדיק, כתב שיתקינו ביניהם מחיצה של עשרה טפחים. ובתשובות חתם סופר זסימן שצ"א) כתב דאם קברו יהודי שאינו הגון בטעות ליד צדיק, אין להוציאו מקברו דקיימא לן דקברו מכפר עליו. ובשו"ת מהרש"ם זח"ב סימן מ"ח) כתב דאם איירי בחוטא ומחטיא את הרבים מוציאים אותו מקברו מכל מקום.

ב. עיין בשו"ת חתם סופר ז"ל סימן שצ"א) שדן בהלכה זו של אי קבורת צדיק עם רשע, וכתב שהיא מדאורייתא ובכל ספק יש להחמיר. ועיין עוד ביביע אומר ז"ל ז"ל סימן ל"ח שכתב דהוא הלכה למשה מסיני. ועיין עוד במנחת אלעזר זח"ב סימן מ"א) שכתב דלוח הטעם נעשים אצל צדיקים מופלגים אהרל, שלא יוכלו לשכון בד' אמותם רשעים, עיין עוד שם בדבריו שכתב דהטעם דמגלין לצדיק רזי דאורייתא וימנע ממנו דבר זה אם ישכון לידו רשע.

צדיק מקיים התורה כדינה חסיד מקדש עצמו במותר לו

(אור זרוע)

מראי מקומות

- א. סנהדרין מז.
- ב. סנהדרין מז.
- ג. גיטין פא.
- ד. שולחן ערוך ז"ל סימן שס"ב ס"ו.
- ה. מנחת השולחן - ז"י קע"ט.
- ו. שרי אהר כ"ך ו' סימן קס"ד.
- ז. שו"ת מהר"ם שיק ז"ל סימן שצ"ב.
- ח. שו"ת מנחת אלעזר זח"ב סימן ט"א.
- ט. בי"ח ז"ל סימן שצ"ב.
- י. שו"ת שרידי אש זח"ב סימן צ"ח.
- יא. שו"ת עטרת פו ז"ל סימן י"ח.
- יב. דמב"ס הלכות מלכים פ"ו הי"ב.
- יג. ספר חסידים סימן תש"ח.
- יד. שו"ת אפרקסתא רעניא זח"ב סימן קע"א.
- טו. שו"ת שבט הלוי זח"ב סימן קצ"ג.
- טז. שו"ת חתם סופר זח"ב סימן שצ"א.
- יז. שו"ת מהר"ם ז"ל סימן מ"א.
- יח. שו"ת ביביע אומר ז"ל סימן ל"ח.
- יט. מהר"ל מנחיים שנתות את"י

אחר שנתעכל הבשר נתכפר לו במיתתו ובבזיונו (רע"ב)

קבורת רשע עם צדיק

פתחא דסוגיא

ובאחר כי באו המה בחזק יד לפרוץ גדר ולעשות פרצה גדולה מאין כמוה לקבור מתוהם כל אחד כאשר יחפון בלתי רשות מושל עליהם, ההכנסה כולה היא מתבטלת לגמרי, וגם יבוא לעשות אחר כך כמה עונות וחטאים לקבור צדיק אצל רשע, כיון שנתן רשות למשחית ולחבל אצלו מבריון בין צדיק לרשע, ויהר ענינים רבים שהשתקפה יפה בהם, כי כן גם טעם זה הוא טעם מספיק להוציאו מקברתו ולקבורו כמנהג אבות, ועין בתשובות ורע אמרם ח"א חו"ד סימן כ"א יעון שם וסולת חיים בד' מסין צ"ל.

ביאורא דתלמודא

בקבורת אבותיו – להנהיג בבית דין, מדאין קוברין רשע אצל צדיק, ואף דהמתווה יש לו חלק לעולם הבא, יש לומר דהיינו לאחר שהתחיל הבשר להתעכל ותפארת ישראל, אלא שתי בתי קברות היו – לפי שאין קוברים מי שנתחייב מיתה חמורה אצל מי שנתחייב מיתה קלה. והלכתא נמירא לה שנים ולא ארבעה (רע"ב). **נתעכל הבשר** – כבר נתכפר לו במיתתו ובבזיונו (רע"ב), והקרובים באים – מיד אחרי שנהרג – ושואלים בשלום הדיינים כלומר – רצה לומר כאומר – יפה דנתם – רק שלא אמרו כן בפירוש, מפני כבוד המת, וגם מדקשה עליהן מפני כבוד עצמן (תפארת ישראל), ולא היו מתאבלין – כדי שיהא בזיונו כפרה להם. ואית דאמרי, לפי שהאבלות חלה משיסתם הגולה, ובאותה שעה אין מתאבלים עליהם שלא נמרה כפרתן עד שיתעכל הבשר, והואיל ואדחי האבלות אדחי (רע"ב). **שאין אנינות אלא בלב** – דאין זה כבוד להרוג, ואין כפרתו נמנעת בכך שאין אנינות אלא בלב בלבד (תוספות יום טוב), ויחי ויקם על רגליו – אותו הנקבר נביא השקד היה, הוא הנביא אשר השיב את עידו לאכול ולשתות בבית אל ונענש עידו על ידו והמיתו הארץ, וכשמת לאחר ימים קברוהו אצל אלישע ולא הוכשר אצל המקום שיקבר אצלו, והתחיהו (רש"י). **וכשם שאין קוברין רשע**

ליקוטא דתלמודא

שנו דכותינו (סנהדרין טו.) דאין קוברין הרוגי בית דין בקברי אבות:

ולא היו קוברין אותו בקבורת אבותיו, אלא שתי בתי קברות היו מתוקנן לבית דין, אחת לנהרגין ולנחנקין, ואחת לנסקלין ולנשרפין. נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן. והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינים ובשלום העדים, כלומר שאין בלבט עליכם שדין אמת דנתם. ולא היו מתאבלין, אבל אוניין. שאין אנינות אלא בלב.

ובטעם הדבר אמרו חכמינו (סנהדרין טו.) דאין קוברין רשע אצל צדיק:

וכל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק, דאמר רבי אחא בר חנינא מנין שאין קוברין רשע אצל צדיק, שנאמר ויהי הם קברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו. אמר ליה רב פפא ודילמא לאיקוימא ויהי נא פי שנים ברוחך אלי, אמר ליה אי הכי, היינו דתניא על רגליו עמד, ולביתו לא הלך, אלא ויהי נא פי שנים היכי משכחת לה דאחיאי, אמר ליה רבי יוחנן שריפא צרעת נעמן, שהיא שקולה כמת, דכתיב אל נא תהי כמת. וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל. וליתקון ארבע קבורות, שני קבורות גמרא גמירי לה.

עוד שנינו (גיטין סא.) דמפני דרכי שלום שרי לקבור נכרים אצל ישראל:

תנו רבנן מפרנסים עניי נכרים עם עניי ישראל, ומבקרין חולי נכרים עם חולי ישראל, וקוברין מתי נכרים עם מתי ישראל, מפני דרכי שלום.

אצל צדיק – לפרושי טעמא דמתניתין מהדר, דלפיכך נתקנו שתי קבורות שאין קוברין נסקלין ונשרפין שהן רשעים חמורים, אצל נהרגין ונחנקין שהן רשעים קלים (רש"י). וליתקון ארבע קבורות – דהא נשרפין אצל נסקלין קלים הם (רש"י). **גמרא נמירי** לה – הלכה למשה מסיני (רש"י). וקוברין מתי נכרים עם מתי ישראל – לא בקברי ישראל אלא מתעסקין בהם אם מצאום הרוגים עם ישראל (רש"י). נראה מתוך פירושו דדוקא קאמר עם מתי ישראל, כלומר בעודנו מתעסק עם שאר מתים ישראלים דאז הוה ליה איבה אם מתעסק באלו ומניח את אלו, אבל אם מצאן בפני עצמן לא דנקט ליה עילה לא מודהמנא וכנהי דאמרינן בעבודה זרה, ולא מיחזור דהאי עם מתי ישראל דקתני כשם שמתעסק קאמר (רשב"א).

אור תורה

יהי הם קברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו. (מלכים ב' י"ג)

יהי נכרים ויחיהו אכרי אל אלישע שאל מה אעשה לך כפרים אלקה טעמן ויאמר אלישע יהי נא פי שנים ברוחך אלי. (מלכים ב' י"ג)

אל נא תהי כמת אכר כצאתו מן האם ואכל יהי כשה. (מלכים ב' י"ג)